

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м. Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 236-1049

E-mail: ministry@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Від 27.06.2014 № 1/9-341

Департаменти (управління) освіти і
науки (молоді та спорту)
обласних та Київської міської
державних адміністрацій

Інститути післядипломної
педагогічної освіти

Щодо організації роботи в
дошкільних навчальних закладах
у 2014/2015 навчальному році

Надсилаємо інструктивно-методичні рекомендації «Організація роботи в дошкільних навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році».

Просимо довести зазначену інформацію до відома працівників районних (міських) управлінь (відділів) освіти і науки та педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів.

Додаток: на 8 арк.

Заступник Міністра

П. Б. Полянський

Додаток
до листа МОН України

Інструктивно-методичні рекомендації «Організація роботи в дошкільних навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році»

Діяльність дошкільних навчальних закладів здійснюється відповідно до вимог Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства» та інших нормативно-правових актів.

Зміст освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах різних типів та форм власності в 2014/2015 навчальному році має відповідати основним концептуальним положенням Базового компонента дошкільної освіти, яким визначено вимоги до рівня освіченості, розвиненості й вихованості дитини 6 (7) років перед її вступом до школи. Базовий компонент передбачає оволодіння змістом дошкільної освіти впродовж усього періоду дошкільного дитинства і визнає цінність кожного вікового етапу для особистісного розвитку за умови повної реалізації дитиною своїх потенційних можливостей.

Реалізація Базового компонента дошкільної освіти забезпечується освітніми програмами та навчально-методичною літературою, що затверджені або рекомендовані Міністерством освіти і науки України чи схвалені для використання в дошкільних навчальних закладах комісією з дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти МОН України.

У 2014/2015 навчальному році чинними є такі програми.

Комплексні освітні програми:

- «Оберіг», програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років (наук. кер. Богуш А. М.);
- «Впевнений старт», програма розвитку дітей старшого дошкільного віку (авт. кол.: Андрієтті О. О., Голубович О. П. та ін.);
- «Дитина», програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років (наук. кер. Проскура О. В., Кочина Л. П., Кузьменко В. У., Кудикіна Н. В.);
- «Дитина в дошкільні роки», освітня програма (наук. кер. Крутій К. Л.);
- «Українське дошкілля», програма розвитку дитини дошкільного віку (авт. кол.: Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л. та ін.);
- «Соняшник», комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку (авт. Калуська Л. В.);
- «Я у Світі» (нова редакція), програма розвитку дитини дошкільного віку (наук. кер. Кононко О. Л.);
- «Стежина», програма для дошкільних навчальних закладів, які працюють за вальдорфською педагогікою (авт. Гончаренко А. М., Дятленко Н. М.).

Парціальні освітні програми:

- «Про себе треба знати, про себе треба дбати», програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей віком від 3 до 6 років (авт. Лохвицька Л. В.);

- «Грайлик», програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі (авт.: Березіна О. М., Гніровська О. З., Линник Т. А.);

- «Радість творчості», програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку (авт.: Борщ Р. М., Самойлик Д. В.);

- «Граючись вчимося. Англійська мова», програма для дітей старшого дошкільного віку, методичні рекомендації (авт.: Гунько С., Гусак Л., Лещенко З.).

Ефективність освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах багато в чому залежить від забезпечення якісного навчально-методичного супроводу програм. Це навчально-методичні, методичні посібники, рекомендації для педагогів та батьків; навчальні посібники, енциклопедії, хрестоматійні збірки, робочі зошити, альбоми для спільної роботи дорослого з дітьми. Зазначені види навчальної літератури, варіативно об'єднані автором або самим педагогом у навчально-методичні комплекти, сприяють налагодженню тісної психолого-педагогічної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу та реалізації інтегрованого підходу до формування різнобічно розвиненої особистості дошкільника. Тому доцільним і правомірним є використання в освітній роботі з дітьми комплектів навчальної літератури (односпрямованих, різноспрямованих, тематичних, комбінованих), які відповідають вимогам освітнього стандарту та орієнтовані на виконання завдань чинних програм.

Інформація про наявне програмно-методичне забезпечення дошкільної освіти міститься в Переліку навчальних видань, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в дошкільних навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році, з яким можна ознайомитися на сайтах Міністерства освіти і науки України (www.mon.gov.ua) та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (www.iitzo.gov.ua).

Для підвищення якості дошкільної освіти, забезпечення її сталого інноваційного розвитку в цьому навчальному році педагогічні колективи дошкільних навчальних закладів мають спрямовувати свою діяльність на формування різнобічно розвиненої, духовно багатой, оптимістично та патріотично налаштованої особистості, починаючи з перших років життя дитини і завершуючи її вступом до школи. При цьому слід приділяти увагу таким пріоритетним напрямам освітньої роботи:

- забезпечення фізичного, психічного і соціального розвитку дітей раннього віку (від 1 до 3 років), їх безболісної адаптації до змінних умов життя та успішного входження у соціальне середовище;

- патріотичне виховання у контексті розвитку духовного потенціалу особистості дитини дошкільного віку;

- трудове виховання в процесі організованої й самостійної предметно-практичної діяльності дітей;

- забезпечення наступності в реалізації завдань духовного, патріотичного, трудового виховання між дошкільною і початковою ланками освіти.

Період раннього дитинства є визначальним у становленні фізично та психічно здорової особистості. Здобуття якісної освіти залежить від фундаменту, який закладається у перші роки життя людини. Тому важливими є організація та проведення педагогами своєчасної освітньої роботи з наймолодшими дітьми.

Основною умовою забезпечення повноцінного розвитку дітей раннього віку є створення у дошкільному навчальному закладі предметно-розвивального простору, який має відповідати принципам безпечності, дитячої активності, динамічності та універсальності, раціональності й збалансованості у наповненні різних його складових, комфортності.

З огляду на психолого-фізіологічні особливості розвитку дітей раннього віку, наповнення предметно-розвивального простору має сприяти сенсорно-пізнавальному розвитку маленьких вихованців, формуванню в них практичних навичок життя та самообслуговування, спілкування, а також оптимізації дитячої рухової активності.

Для реалізації зазначених завдань доцільно використовувати широкий спектр засобів освітнього впливу (різні види ігор, художня література, природа, фізичні вправи, образотворче, музичне мистецтво тощо) в процесі провідної (предметної) та інших специфічних для раннього віку видів діяльності (емоційне спілкування, ігрова, рухова, пізнавальна, мовленнєва, образотворча, музична діяльність тощо). Не менш важливою для розкриття внутрішнього потенціалу кожної дитини є вільна самостійна діяльність, під час якої малюк отримує можливість повправлятися у діях з предметами та перевірити власні сили.

Основною формою організації навчально-пізнавальної діяльності дітей раннього віку є ігри-заняття фізичного, сенсорно-пізнавального (розвиток сенсорики, предметної діяльності, ознайомлення з природним та предметним довкіллям), мовленнєвого (розвиток мовлення, ознайомлення з художньою літературою), художньо-естетичного (музична, образотворча діяльність) спрямування. Зважаючи на те, що в групах раннього віку (друга група раннього віку, перша молодша група) виховуються діти зі значною різницею у віці та розвитку, за формою організації найдоцільнішими для них є індивідуальні, індивідуально-підгрупові (2-3 дитини) та підгрупові (8-10 дітей) ігри-заняття. Педагогу важливо вміти розподіляти час у діяльності дітей різних підгруп, забезпечуючи при цьому дотримання індивідуального та диференційованого підходів.

Орієнтовна тривалість ігор-занять визначається віковими та індивідуальними особливостями розвитку дітей. Так, тривалість ігор-занять з дітьми віком до 1,5 року не повинна перевищувати 8–10 хвилин, від 1,5 до 2 років — 10 хвилин, від 2 до 3 років — 15 хвилин. Ігри-заняття з дітьми раннього віку доцільно проводити протягом дня. Їх тематика за необхідності

повторюється, закріплення набутих знань та вмінь здійснюється в різних видах повсякденної життєдіяльності дітей.

Особливої уваги з боку педагогічних колективів потребує питання забезпечення успішної адаптації дітей раннього віку до нових умов життя в дошкільному навчальному закладі. Ефективність його розв'язання залежить від налагодженості тісної взаємодії між педагогами і батьками. Просвітницька робота з сім'ями вихованців може проводитись у різних формах співпраці з ними (батьківські збори, семінари, бесіди, «дні відкритих дверей», перегляд фрагментів освітньої роботи, інформаційні стенди, тематичні папки-пересувки, газети дитячого садка, «схемки запитань та звернень», школи турботливих мам і татусів, електронні бібліотеки, онлайн-консультації, онлайн-екскурсії, вебінари тощо) і має передбачати ознайомлення батьків із віковими особливостями психолого-фізіологічного розвитку дітей раннього віку та специфікою освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі.

З метою уникнення труднощів у перші тижні адаптаційного періоду педагогам варто приділяти належну увагу створенню комфортних, наближених до звичних для дитини умов життя. Зокрема, необхідно передбачити розміщення у предметно-розвивальному просторі групової кімнати знайомих дитині «домашніх» іграшок або предметів побуту, дозволити їй відвідувати дитячий садок за індивідуальним розпорядком дня (лише на кілька годин), терпляче ставитися до її потреб та інтересів, підтримувати у неї позитивний, емоційний стан, прагнення до самостійності, радіти її успіхам.

Особливого значення у цей період набуває зміна стилю спілкування дорослого з дитиною від ситуативно-особистісного, коли домінують емоції, використовуються пестливі слова, звертання, до ситуативно-ділового, більш стриманого, коли дорослий стає співучасником предметної діяльності дитини.

Відповідаючи на вимоги часу, запити суспільства, у контексті *духовного розвитку особистості важливо здійснювати виховання в дітях патріотизму і толерантності до людей різних національностей*. Це досягається активізацією емоційної сфери дошкільника на основі широкої поінформованості про історію, традиції, культуру рідної країни.

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на інтересі до найближчого соціального, природного і культурного оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села, країни, традицій та звичаїв свого народу).

Позитивне ставлення до світу закладається на основі виховання любові та поваги до найрідніших людей (мами, тата, бабусь, дідусів, братів, сестер), усвідомлення тісного взаємозв'язку між поколіннями. Педагогам варто приділяти увагу формуванню у дошкільників дієвих емпатійних проявів щодо близьких, адже мало розуміти, що таке доброта, турбота, вдячність, взаємодопомога - необхідно проявляти ці почуття у повсякденні, цінувати членів своєї сім'ї й теплоту рідної домівки.

Патріотичне виховання передбачає також ознайомлення дітей дошкільного віку з природою рідного краю. При цьому акцент необхідно робити на красі, розмаїтті, багатстві та особливостях природного довкілля нашої країни, виховуючи любов до нього. Дошкільникам слід давати уявлення про різні типи природних ландшафтів України (гори, луки, степи, ліси, водойми тощо), її специфічний рослинний і тваринний світ, визначні природні об'єкти (найбільші річки, озера, найвищі гори, природні заповідники), характерні для певної місцевості кліматичні умови тощо.

Гартування маленького патріота передбачає роботу з формування уявлень про назви рідного міста або села, найближчих вулиць, площ, столиці нашої Батьківщини, про її визначні місця. Також дітей дошкільного віку слід ознайомлювати із державною символікою України (прапор, герб, гімн). Цікавою і корисною для них може бути інформація про людей, які прославили нашу країну (художників, композиторів, письменників, винахідників, учених, мандрівників, філософів, лікарів, спортсменів) та характерні риси українського народу взагалі (миролюбність, доброзичливість, гостинність, працелюбність, творчість, мудрість тощо).

Ще одним важливим напрямом патріотичного виховання є прилучення дітей до народознавства — вивчення культури, звичаїв рідного народу шляхом ознайомлення з характерними ознаками побуту українців (житло, одяг, предмети побуту, народна іграшка), народних ремесел (гончарство, вишивка, килимарство, лозоплетіння тощо), символів (верба і калина, вінок, рушник).

У формуванні патріотично налаштованої особистості вагомою є роль народних традицій та обрядів: вони привертають увагу дошкільників до цінностей предків, створюють позитивний настрій, розкривають основи правомірної поведінки, навчають проявляти толерантність щодо всього живого. В процесі ознайомлення з традиціями і звичаями емоційний досвід дітей збагачується новими враженнями, розширюється коло їхніх знань про довкілля, зокрема про близьких людей та свою малу Батьківщину. Залучення дітей до підготовки і відзначення свят народного календаря пробуджує в них любов до рідної землі, повагу до людей праці, інтерес до історії своєї країни.

Виховання любові до Батьківщини, гордості за свою країну має поєднуватися із формуванням доброзичливого, толерантного ставлення до культури інших народів, до кожної людини окремо, незалежно від кольору шкіри та віросповідання. Необхідно сприяти формуванню в дітей етики міжнаціонального спілкування, яка передбачає симпатію, доброзичливість, повагу до людей різних національностей, що живуть в Україні, інтерес до їхнього буття, культури, традицій і звичаїв.

З метою реалізації окреслених вище завдань педагогам і батькам необхідно створювати умови для накопичення дітьми першого позитивного загальнолюдського духовного досвіду через активне залучення їх до різних видів діяльності: ігрової, пізнавальної, комунікативно-мовленнєвої, предметно-практичної, образотворчої, музичної, рухової, театралізованої тощо.

Серед методів освітнього впливу на духовну сферу дитини перевагу слід віддавати іграм та ігровим вправам. Педагогам необхідно приділити увагу організації творчих ігор (сюжетно-рольових, драматизацій на основі літературних творів, конструкторсько-будівельних), розробляти і вводити у повсякденне ділове й особистісне спілкування з вихованцями дидактичні ігри і вправи, проблемно-пошукові ситуації.

Значні потенційні можливості щодо патріотичного виховання дітей дошкільного віку мають спостереження у природному, культурному, соціальному довкіллі, екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток, визначних місць, читання художньої літератури та слухання народної, класичної, сучасної музики, розглядання творів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, а також бесіди на різні теми, самостійне складання дітьми розповідей-міркувань відповідної тематики з метою вироблення у них власних ставлень і оцінок, суджень, цінностей, що стануть підґрунтям для подальшого формування переконань і світоглядної позиції особистості.

Унаочненню і кращому засвоєнню навчального матеріалу сприяють розглядання картинок, фотографій, перегляд відеофільмів, ілюстрування подій і явищ, причин і наслідків дій та вчинків людей, моделей поведінки, варіантів розв'язання морально-етичних ситуацій за допомогою фланелеграфа, засобами анімації на інтерактивній дошці. Не менш ефективною формою освітньої роботи з патріотичного виховання дошкільників є проведення спільних з батьками заходів (проектна діяльність, свята, розваги, виставки, конкурси).

Одним з важливих аспектів освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах, що потребує особливої уваги з боку дорослих, є трудове виховання, яке здійснюється в процесі організованої та самостійної предметно-практичної діяльності дітей.

Воно спрямовується на формування у вихованців перед вступом до школи елементарної обізнаності з працею дорослих, інтересу і поваги до різних професій; ціннісного ставлення до результатів людської праці, бажання долучатися до посильної предметно-практичної діяльності й прагнення виявляти творче ставлення до неї; базових умінь, навичок у різних видах праці та якостей особистості (відповідальність, самостійність, працелюбність, креативність).

У реалізації основних завдань трудового виховання дітей педагоги дошкільних навчальних закладів мають керуватися вимогами чинних програм щодо завдань, змістового наповнення і форм організації вихованців у ході залучення їх до таких видів праці, як самообслуговування, господарсько-побутова праця, праця в природі, ручна (художня) праця. При цьому рекомендується наповнювати дитяче буття традиційними формами організації праці: доручення, чергування, колективна праця.

Важливо давати дітям доручення, різноманітні за складністю (прості, складні), способами організації вихованців (колективні, підгрупові, індивідуальні), тривалістю виконання (довготривалі, короткотривалі),

періодичністю (систематичні, епізодичні), змістом (пов'язані з іграми, організацією занять і побутових процесів, виконанням прохань дорослих або інших дітей).

Доцільно пропонувати вихованцям не лише передбачені програмами традиційні види чергувань: в їдальні, на заняттях, у куточку природи. Слід урізноманітнювати їх, організовуючи чергування в ігрових осередках, на ігрових майданчиках тощо.

Колективна праця старших дошкільників організовується 1–2 рази на тиждень з огляду на прояви в цьому віці готовності брати участь у спільній справі, діяти узгоджено, виконувати свої обов'язки і націленості на спільний результат. Дітям можна пропонувати колективно виконати роботу з прибирання групового приміщення, куточка живої природи, книжкового, ігрового, фізкультурного осередків, ігрового майданчика.

Належне місце у дитячому бутті слід відвести спільній з дорослими праці, в якій дитина має нагоду відчувати себе нарівні зі старшими, продемонструвати власну ділову спроможність, соціальну значущість, «дорослість».

Особливу увагу необхідно приділити мотивації предметно-практичної діяльності дітей, поступово до старшого дошкільного віку формуючи мотиви соціально-морального, ціннісного, пізнавального, естетичного характеру (допомогти тим, хто поряд, заслужити довіру авторитетної людини, принести користь, радість іншим, потурбуватися про когось або опанувати певні операції, способи дій, зробити довкілля гарнішим, привабливішим тощо).

У контексті ознайомлення дітей з працею дорослих, виховання інтересу і поваги до різних професій та формування ціннісного ставлення до результатів діяльності інших людей зберігають актуальність такі форми і методи освітньої роботи з вихованцями дошкільного закладу, як: спостереження за працею дорослих, цільові прогулянки та екскурсії, бесіди і обговорення, розглядання картин, фотоальбомів, перегляд слайдів, читання художньої літератури, сюжетно-рольові, дидактичні ігри, створення проблемно-пошукових ситуацій пізнавального й морального спрямування, особистий приклад дорослого у підготовці та способі виконання певної справи, проявах відповідальності, ініціативності, самостійності, бережливого й шанобливого ставлення до результатів своєї й чужої праці та ін.

Якість освіти значною мірою залежить від забезпечення наступності між суміжними освітніми ланками. Так, на етапі дошкільної освіти реалізація наступності полягає у формуванні в дітей старшого дошкільного віку готовності до шкільного життя. А на етапі початкового шкільного навчання – в урахуванні того рівня сформованості життєвих компетенцій, з яким дитина прийшла до школи, і опорі на нього. Такий підхід забезпечує поступальний природний розвиток особистості дитини.

В центрі уваги педагогічних колективів дошкільних навчальних закладів має перебувати забезпечення формування у кожної дитини перед вступом до школи мінімального освітнього ядра та створення передумов для її безболісної адаптації до нового соціального середовища. Не варто

вдаватися до надмірної інтенсифікації інтелектуального розвитку (навчання читанню, письму, лічбі), до чого останнім часом схиляються окремі педагоги і батьки, мотивуючи це необхідністю якісної підготовки дитини до школи. В роботі зі старшими дошкільниками важливо посилити ціннісні аспекти виховного значення та забезпечити наступність в роботі дошкільного навчального закладу і початкової школи з реалізації завдань духовного, патріотичного, трудового виховання.

З цією метою необхідно налагодити тісне співробітництво між педагогами дошкільних навчальних закладів і вчителями початкових класів за трьома напрямками:

- інформаційно-просвітницьким (ознайомлення із завданнями здійснення наступності в роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку, спрямованій на формування духовно розвиненої, патріотично налаштованої та працелюбної особистості);
- методичним (ознайомлення зі змістом, формами та методами освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах і початковій школі);
- практичним (організація виховних заходів за участю старших дошкільників та молодших школярів).

Успішному забезпеченню наступності сприяє організація спільних для педагогів дошкільних навчальних закладів і початкової школи форм методичної роботи. Це педагогічні ради, методичні об'єднання, «педагогічні мости», «методичні всеобучі», «педагогічні діалоги», «круглі столи», «творчі лабораторії», «методичні вітальні», «методичні фестивалі», «панорами творчих ідей і знахідок», «творчі звіти», «авторські школи», семінари, семінари-практикуми, присвячені питанням духовності, патріотичного і трудового виховання старших дошкільників та молодших школярів. Доцільним є також залучення педагогів-практиків до спільної творчої діяльності та дослідно-експериментальної роботи, що сприяє новому розумінню наступності в роботі вихователя і вчителя.

Висока якість дошкільної освіти може бути забезпечена спільними зусиллями управлінських і методичних служб, наукових установ, практиків та батьків, діяльність яких націлена на досягнення оптимальних результатів освітньої роботи з дітьми раннього і дошкільного віку, наступності у реалізації як навчальних, так і основних виховних завдань.